

Literatúra

- GIANNANTONI, G. (ed.): (1990): *Socratis et Socraticorum Reliquiae*. 2 zv. Naples: Bibliopolis.
- KALAŠ, A., SUVÁK, V. (2010): *Antisthenés*. Bratislava: Kalligram.
- KALAŠ, A. (2009): *Raný pyrrhónizmus alebo blažený život bez hodnôt?* Bratislava: Univerzita Komenského.
- SUVÁK, V. (2007): Kynizmus: etika bez morálky. In: Suvák, V. (ed.) *Sokratika: Štyri štúdie k sókratovskej tradícii myslenia*. Prešov: Prešovská Univerzita.
- XENOFÓN (2006): *Hostina, Sokratova obhajoba*. Prel. A. Kalaš. Bratislava: Kalligram.

Zuzana Zelinová
Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK
Šafárikovo nám. 6
818 01 Bratislava 1
Slovak Republic
e-mail: zelinova9@uniba.sk

MATÚŠ PORUBJAK:

Najstaršie podoby európskej etiky v antickom období. Kapitoly z aplikovanej etiky II.

Prešov: Michal Vaško – Vydavateľstvo 2012, 104 s.

Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave sa v roku 2012 rozhodla vydať sériu vysokoškolských učebníc, ktoré by študentom poskytli základné informácie o rôznych partiálnych problémoch z oblasti aplikovanej etiky (interrupcie, bioetika, environmentálna etika). Zo štvorzväzkovej edície vyšla ako druhá v poradí kniha Matúša Porubjaka *Najstaršie podoby európskej etiky v antickom období*, ktorá sa po obsahovej stránke skladá zo siedmich častí (*Úvod; Etika epickej tradície; Etika v období archaickej lyriky; Zrod filozofie; Záver; Literatúra; Prílohy*). Etická tematika nie je autorovi neznáma, keďže sa už vo viacerých odborných prácach venoval skúmaniu spoločensko-etických vzťahov v najstaršej gréckej literatúre.² Publikácia tak sumarizuje výsledky doterajšieho bádania a prijateľnou formou ich prispôsobuje potrebám študijného procesu.

Prvá, úvodná kapitola (s. 5-12) v krátkosti prezentuje historický vývoj gréckej kultúry od príchodu gréckych kmeňov do Helady až po archaické obdobie. Korene európskeho etického myslenia môžeme situovať práve do archaického dejinného obdobia (8.– 6. stor.

---

² Bližšie pozri: PORUBJAK, M. (2010): *Vôľa (k) celku. Človek a spoločnosť rečou Homéra a Theognida*. Pusté Uľany: Schola Philosophica; PORUBJAK, M. (2013): Predstava ľudskej prirodzenosti v Theognidei. *Filozofia*, 68 (4), 276-284.

p. n. l.), keď vznikajú prvé diela gréckej epiky, lyriky a filozofie. Porubjak správne poukazuje na spätosť dobovej etiky s politickým spôsobom uvažovania, a preto hneď v úvode knihy prezentuje terminologický výklad základných odborných pojmov, ktoré sa týkali týchto dvoch spoločenských oblastí (napr. *polis*, *nomos*, *timé*, *agón*, *éthos*).

Druhá kapitola (s. 13-41) sa zaoberá výkladom etických motívov v najstaršej gréckej epickej tradícii (u Homéra a Hésioda). Homérske eposy sú zdrojom množstva eticko-politických úvah, z ktorých autor bližšie analyzuje tri motívy. Na podklade známeho sporu medzi Achilleom a Agamemnónom (Hom. *Il.* 1, 54-305) najskôr zistujeme, že kmeňové spoločenstvo achájskych hrdinov predstavuje u Homéra akýsi predobraz neskoršieho „mestského štátu“ (*polis*), ktorý sa riadi zásadami distributívnej spravodlivosti. Rozdiel medzi životom v obci a mimo nej zas zobrazujú vybrané pasáže z *Odyseie*, v ktorých sú porovnávané spôsoby života u Kyklóпов (napr. Hom. *Od.* 9, 112-115) a Faiákov (napr. Hom. *Od.* 7, 133). Výhovným aspektom archaickej etiky sa napokon venuje pozornosť prostredníctvom skúmania významových odtieňov termínov *aidós* a *areté*. Autor poukazuje na skutočnosť, že kým u Homéra nachádzame opis elitárskych vzťahov v spoločnosti, u mladšieho Hésioda sa už vyzdvihuje dôležitosť spravodlivého konania aj u nižšie postavených jedincov. Z tohto dôvodu môžeme boiótskeho básnika označiť za hlásateľa egalitárskeho spôsobu myslenia.

Obsahovou náplňou tretej kapitoly (s. 43-76) je etická problematika v dielach lyrických básnikov Tyrtaiia, Solóna a Theognida. V prvom prípade sa Porubjak sústreďuje na rozbor troch zlomkov (zl. 10, 11, 12), v ktorých Tyrtaios prezentuje princíp nepriamej reciprocity a taktiež nové chápanie termínu *areté*. Nepriama reciprocita sa u básnika prejavuje pozitívnym zdôrazňovaním širšieho obecného (nerodového) správania na úkor tradičného rodového (homérskeho). Tento posun vyjadruje aj nové ponímanie cnosti. Hlavnou *areté* sa stáva *alké*, t. j. „odvaha“, „chrabrosť“, ktorá označuje schopnosť osobnej obety v prospech celku spoločenstva. Solónova eticko-politická činnosť už spočíva v presadzovaní umiernenosti a snahy nájsť strednú cestu medzi dvoma krajnými pozíciami. Okrem toho básnik vo zvýšenej miere zdôrazňuje individuálnu ľudskú zodpovednosť za stav obce. Každé porušenie „spravodlivosti“ (*diké*) totiž v konečnom dôsledku vždy vedie k neblahým konzekvenciám (chudoba, zotročenie, emigrácia a pod.). U najmladšieho Theognida si autor všimá praktické použitie niektorých konkrétnych etických výrazov, ktoré súvisia s tematikou primeranosti: „ničoho príliš“ (*méden agan*), „umiernenosť“ (*sófróné*), „umiernený“ (*saofrón*), „miera“ (*metron*) a pod. Najväčšiu pozornosť pritom venuje analýze vzťahov medzi niektorými z týchto termínov a spoločenskou inštitúciou *symposia* (slov. doslova „spolu-pitie“).

Vo štvrtej kapitole (s. 77-85) sa do popredia dostáva charakteristika etických motívov v ranej gréckej filozofii. Okrem jedného zlomku z Anaximandra a niekoľkých pasáží u pytagorejcov, v ktorých otázku rovnováhy protikladov možno do určitej miery pripodobniť ku konceptu sociálno-politickej „vyváženosti moci medzi rovnými“ (*isonomia*), nachádzame prvé evidentné doklady etického myslenia až v textoch pripisovaných Xenofanovi. Autorova známa kritika tradičných náboženských predstáv a etických princípov tu má za cieľ presadzovať nové morálne princípy vtedajšej spoločnosti. Hľadanie alternati-

vy homérsko-hésiodovského výkladu sveta sa odráža aj v učení Hérakleita, Empedokla a Démokrita.

V záverečnej piatej kapitole (s. 87-88) Porubjak stručne sumarizuje spoločné a špecifické črty archaického myslenia. Medzi spoločné znaky patrí predovšetkým fakt, že archaická etika je v prvom rade etikou aplikovanou, že cieľom každej z týchto etických koncepcií je vždy nejaké dobro a že vďaka silnej previazanosti s politikou sú integrálne späté s otázkou spravodlivosti. Špecifické prvky súvisia s dobovým posunom chápania reciprocity (od jej priamej formy k nepriamej forme), s odlišným chápaním zdatnosti a s filozofickým vnášaním nových tém do etického diskurzu.

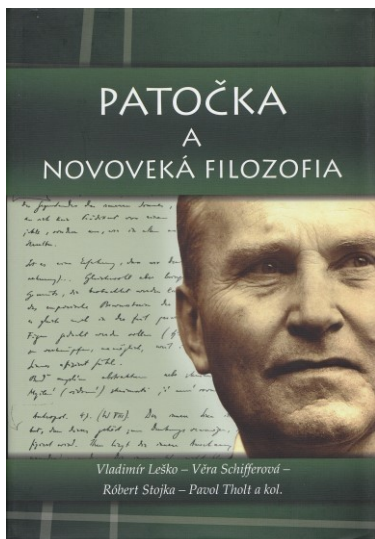
Súpis použitej literatúry (s. 89-92) tvorí štyridsaťosem položiek a v prílohách (s. 93-103) nachádzame *Zoznam použitých skratiek* antických prameňov, a predovšetkým súhrn pasáží z citovaných diel šiestich autorov (Homér, Hésiodos, Tyrtaios, Solón, Theognis, Xenofanés), ktorý oboznamuje čitateľa so znením primárneho gréckeho textu.

Po prečítaní publikácie musíme konštatovať, že autor veľmi vhodným spôsobom približuje dnešnému čitateľovi základné princípy archaickej etiky. Nezdráha sa pripodobniť spoločenstvo achájskych bojovníkov k „eseročke“ či k „joint venture“ (s. 25), akt archaického uzatvárania zmluvy zasa k fenoménu „krúžkovice“ (s. 26), Solóna označuje za sociológa (s. 65), úplne samozrejme aplikuje moderné termíny ako altruizmus, reciprocita či identifikácia „čierneho pasažiera“ (s. 45-57) na antické reálie. Podobné analógie prispievajú k lepšiemu pochopeniu antických reálií a zároveň poukazujú na fakt, že niektoré témy, ktoré problematizovali už autori najstarších európskych etických textov, sú aktuálne aj v súčasnosti.

Peter Fraňo

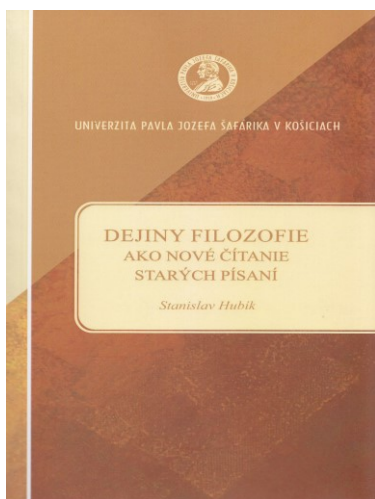

Peter Fraňo
Katedra filozofie FF UCM, Trnava
Nám. J. Herdu 2
917 01 Trnava
Slovak Republic
e-mail: peter.frano@ucm.sk

Vladimír Leško – Věra Schifferová – Róbert Stojka – Pavol Tholt a kol.: *Patočka a novoveká filozofia*. Košice: UPJŠ 2014, 542 s.

Kniha je venovaná historicko-filozofickému skúmaniu novovekej filozofie v diele Jana Patočku. Je to prvá práca, ktorá si takto stanovila predmet svojho skúmania, a to nielen na Slovensku, ale v najširších medzinárodných kontextoch. Jej hlavným cieľom je skúmanie rozhodujúceho odkazu novovekej filozofie v syntetickej jednote historicko-filozofického a filozofického chápania Patočkových mysliteľských aktivít. V štyroch základných častiach monografie sú predstavené problémy novovekej filozofie v tejto podobe: 1. novoveká filozofia ako filozofický a historickofilozofický problém (Hegel, Husserl, Heidegger a novoveká filozofia), 2. hlavné problémy novovekej filozofie 17. storočia (Bacon, Descartes, Komenský a britský empirizmus), 3. novoveká filozofia 18. storočia a jej vedecké a sociálno-politické problémy (Leibniz, Newton, Rousseau, Kant a Herder), 4. nemecká a česká filozofia 19. storočia (Hegel, Bolzano, Mach, Jungmann a Nietzsche). Kniha ako celok presvedčivo ukazuje, že Patočka nechápe dejiny filozofie vôbec a dejiny novovekej filozofie zvlášť vo vzťahu k svojmu chápaniu fenomenológie ako niečo vonkajšie, ale práve naopak, ako jeho neoddeliteľnú integrálnu súčasť.

Stanislav Hubík: *Dejiny filozofie ako nové čítanie starých písaní*. Košice: UPJŠ 2014, 228 s.

Kniha je výsledkom dlhodobého záujmu autora o dejiny filozofie (Descarta, Hegela, Nietzscheho, Heideggera, Gadamera) cez prizmu čítania ich filozofických textov vplyvných osobností predstaviteľov obratu filozofie k jazyku (Derridu, Eca, Lyotarda, Virilia a Flussera). Ide vlastne o jeden z možných prístupov filozofovania nad dejinami filozofie. Obsah siedmich kapítol monografie autor zhrňa do dvoch základných viet: 1. Filozofia sa vyjavuje čítaním textov, 2. Dejiny filozofie sa prejavujú ich písaním. Je preto viac ako pochopiteľné, že štúdium filozofie i dejín filozofie má byť dôkladným štúdiom problematiky textu. Práve text je to médium, ktoré plní funkciu sprostredkovateľa komunikácie medzi čitateľom a autorom diela, ktorého čitateľ číta. Hubík sa pokúsil vo svojej knihe nahliadnuť do rôznych dimenzií problematiky médií nazývaných text a písmo, a pochopiť, že veci nie sú také, ako sa zdajú byť. Presvedčivo ukazuje, že v dejinách filozofie sa vžili rôzne všeobecne prijímané tvrdenia (napr. kopernikovský obrat k jazyku a pod.), ale stále nám chýba najmä jeden – obrat k presnosti.